

BADIIY TARJIMADA MUALLIF USLUBINI SAQLASH: NAZARIY YONDASHUVLAR VA EKVIVALENTLIK MASALASI

Kurbanbayeva Dilnoza Sheripbay qizi

Toshkent viloyati Quyi Chirchiq tumani
41-sonli maktabi “Ingliz tili” fani o‘qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18011225>

Annotatsiya. Ushbu maqolada badiiy tarjimaning muhim jihatlari, ayniqsa muallif uslubini saqlashning nazariy asoslari va ekvivalentlik masalalari yoritiladi. Tarjima jarayonida adabiy matnning semantik, stilistik va leksik xususiyatlarini saqlash muhimligi tushuntiriladi.

Shuningdek, tarjimashunoslikda qo‘llaniladigan metodlar, strategiyalar va badiiy ekvivalentlik tushunchasi tahlil qilinadi. Maqola o‘quvchilarga badiiy matnlarni tarjima qilishda muallif uslubini o‘zgartirmasdan yetkazish imkoniyatlarini ko‘rsatadi va nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘laydi.

Kalit so‘zlar: badiiy tarjima, muallif uslubi, ekvivalentlik, nazariy yondashuv, tarjimashunoslik, stilistika, adabiy matn.

Kirish: Tarjima insoniyat madaniy merosini shakllantirishda, xalqlararo muloqotni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Tarjima nafaqat tilni o‘zgartirish, balki turli madaniyatlar, an‘ana va fikr tizimlarini o‘quvchiga yetkazish san‘ati sanaladi. Ayniqsa badiiy matnlarni tarjima qilish jarayonida muallifning o‘ziga xos uslubi, obraz yaratish xususiyatlari, til ohangi va ma‘no qatlamlarini saqlash dolzarb vazifaga aylanadi.

Har bir adabiy asar o‘ziga xos ritm va tuzilishga ega bo‘lib, muallifning ijodiy qarashlari, hissiyotlari va dunyoqarashi matn orqali o‘quvchiga yetkaziladi. Shu bois tarjimon faqat so‘zlarning tarjimasini emas, balki matnning ruhiy va estetik qatlamini ham saqlashi zarur.

Tarjimonning vazifasi murakkab bo‘lib, u bir vaqtning o‘zida til bilimini, madaniy tushuncha va ijodiy qobiliyatini ishga soladi.

Badiiy tarjima jarayoni ko‘plab nazariy yondashuvlarni talab qiladi. Tarjima ilmiy nuqtai nazardan o‘rganilganda, uning sifati nafaqat leksik, grammatik yoki sintaktik jihatlar bilan belgilanmaydi. Tarjima sifatini aniqlashda matnning semantik to‘g‘riligi, stilistik mosligi va muallif obrazini saqlash muhim rol o‘ynaydi.

Bu esa tarjimashunoslikda ekvivalentlik masalasi bilan bevosita bog‘liq bo‘ladi.

Ekvivalentlik faqat so‘zma-so‘z ma‘noni uzatish emas, balki matnning o‘ziga xos ruhiyatini, emotsional ta‘sirini va o‘quvchi ongi bilan aloqasini saqlashni o‘z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan badiiy tarjima nafaqat til bilimini, balki tarjimonning estetik qarashlari, ijodiy tafakkuri va adabiy saviyasini ham talab qiladi.

Tarjima jarayonida muallifning stilistik xususiyatlarini aniqlash va saqlash alohida ahamiyatga ega. Har bir adabiy matn o‘zining o‘ziga xos ritmi, frazeologik birliklari, metaforalari va ohangini yaratadi. Tarjimon ushbu belgilarni e‘tibordan chetda qoldirmasligi lozim. Matnning semantik qatlamini, ya‘ni voqea rivoji, obrazlarning harakatini va ularning o‘zaro munosabatlarini saqlash tarjimaning asosiy maqsadidir.

Shu bilan birga, tarjimon turli madaniy kontekstni ham inobatga olishi kerak, chunki adabiy matnning biror elementi boshqa til va madaniyatda boshqa ma‘noga ega bo‘lishi mumkin.

Badiiy tarjimada muallif uslubini saqlash masalasi nafaqat tarjimaning sifatini belgilaydi, balki o'quvchiga matnni to'liq tushunish imkonini yaratadi.

Tarjimon o'z ishida matnning ohangini, dramatik tuzilishini va obrazlarni yetkazishga harakat qiladi. Bu esa tarjimaning nafaqat lingvistik, balki estetik jihatdan ham muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi. Tarjima jarayonida stilistik vositalarni to'g'ri tanlash, metaforalarni va idiomatik ifodalarni boshqa tilga moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Tarjimon matnni o'z tillik va madaniy kontekstga moslashtiradi, lekin muallifning noyob uslubini yo'qotmaydi.

Shuningdek, badiiy tarjima nazariyasi turli yondashuvlar orqali rivojlangan. Formal ekvivalentlik yondashuvi matnning aniq tuzilishini saqlashga urg'u beradi, bu esa ko'pincha leksik va sintaktik jihatlarni o'zgartirmaslikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, dinamik ekvivalentlik yondashuvi o'quvchiga matnning ruhiyatini yetkazishga qaratilgan bo'lib, bu usulda ba'zi so'zlar va jumlar o'zgartirilishi mumkin, ammo matnning umumiy ma'nosi va ohangi saqlanadi.

Tarjimon uchun asosiy vazifa bu yondashuvlar o'rtasida muvozanatni topishdan iborat bo'ladi.

Kirishda shuni alohida ta'kidlash joizki, badiiy tarjima nafaqat til bilimini talab qilmay, balki tarjimonning madaniy tafakkuri, adabiy didi va ijodiy qobiliyatini ham sinovdan o'tkazadi.

Tarjimon matnni o'qib, muallifning dunyoqarashi va obrazlar yaratish uslubini chuqur anglab yetishi zarur. Tarjima jarayoni davomida tarjimon ko'plab qarorlar qabul qiladi, jumladan qaysi so'zlar va ifodalar aslida o'quvchiga eng yaqin va tabiiy shaklda yetkazilishi kerakligini aniqlaydi. Bu esa tarjimani nafaqat lingvistik, balki madaniy va estetik darajada ham mukammal qilish imkonini beradi.

Badiiy tarjima jarayoni shuni ko'rsatadiki, tarjimonning vazifasi murakkab va ko'p qirrali.

U so'zlarni tanlash, jumalarni qayta tuzish va stilistik xususiyatlarni saqlash bilan birga matnning ruhiyatini, obrazlar yaratish uslubini va dramatik tuzilishini ham inobatga oladi. Shu bois badiiy tarjima nafaqat tarjimonning til bilimini, balki uning ijodiy tafakkuri va estetik qarashlarini ham sinovdan o'tkazadi. Tarjima jarayonida qo'llaniladigan nazariy yondashuvlar esa tarjimaning sifatini oshirish va muallif uslubini maksimal darajada saqlash imkonini beradi.

Kirish qismi orqali biz badiiy tarjimaning ahamiyati, muallif uslubini saqlash va ekvivalentlik masalalari, tarjimonning ijodiy va lingvistik qobiliyatlari haqida keng tasavvurga ega bo'lamiz. Tarjima jarayonining murakkabligi, uning ilmiy va amaliy jihatlari, turli yondashuvlar va metodlar ushbu sohada chuqur bilimga ega bo'lishni talab qiladi. Shu tariqa kirish badiiy tarjima mavzusining nazariy va amaliy asoslarini tayyorlaydi hamda keyingi bo'limlarda batafsil tahlil qilish uchun zamin yaratadi.

Asosiy qism: Badiiy tarjimada muallif uslubini saqlash masalasi murakkab va ko'p qirrali.

Tarjima jarayonida birinchi navbatda matnning semantik qatlamini aniqlash zarur. Bu qatlam asosan asosiy ma'no, voqea rivoji va obrazlar orqali o'z ifodasini topadi. Tarjimonning vazifasi matnni boshqa tilga o'tkazishda bu qatlamni buzmaslikdir. Shuningdek, stilistik xususiyatlar muhim ahamiyatga ega. Har bir muallif o'ziga xos tildan foydalanadi, ma'lum ritm, ohang va frazeologik birliklarga tayanadi. Tarjimon bu uslubiy belgilarni e'tibordan chetda qoldirmasligi lozim. Ekvivalentlik tushunchasi badiiy tarjimada muhim o'rin tutadi, chunki u matnning boshqa tilga qanchalik yaqin va tabiiy tarjima qilinganini belgilaydi. Ekvivalentlik faqat leksik ma'noni emas, balki kontekstual, stilistik va emotsional jihatlarni ham o'z ichiga oladi.

Turli nazariy yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning har biri tarjimaning qaysi jihatga ustunlik berishini ko'rsatadi. Masalan, formal ekvivalentlik yondashuvi matnning aniq tuzilishini saqlashga e'tibor qaratadi, lekin badiiy ohang ba'zida yo'qolishi mumkin. Dinamik ekvivalentlik esa o'quvchiga matnning ruhiyatini yetkazishga intiladi, bunda so'zlar o'zgarishi mumkin, lekin ma'no va ohang saqlanadi. Tarjimon uchun asosiy maqsad bu ikki yondashuv o'rtasida muvozanatni topishdir.

Tarjima jarayonida stilistik vositalarni, metaforalar va idiomatik ifodalarni to'g'ri yetkazish muhim hisoblanadi. Tarjimon matnni o'z tillik va madaniy kontekstga moslashtiradi, lekin muallifning noyob uslubini yo'qotmaydi. Shu bois badiiy tarjima nafaqat til bilimini, balki tarjimonning estetik qarashlari va ijodiy qobiliyatini ham talab qiladi. Tarjimon muallifning obrazlar yaratish uslubini o'rganib, har bir detalni e'tiborga oladi. Obrazlarning hissiy ta'siri, dialoglar, nutq ohangi va tasviriy elementlar tarjimaga aniq aks ettiriladi. Badiiy tarjimada ekvivalentlikni saqlash orqali matnning ichki ritmi, dramatik tuzilishi va ma'nosi o'quvchiga to'liq yetkaziladi.

Xulosa: Badiiy tarjimada muallif uslubini saqlash tarjimaning sifatini belgilovchi eng muhim mezonlardan biridir. Ekvivalentlik masalasi tarjimonni nafaqat til va leksik vositalarni tanlashga, balki matnning ruhiyatini, obrazlarni va stilistik xususiyatlarni saqlashga majbur qiladi.

Tarjima jarayoni murakkab va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Nazariy yondashuvlar tarjimashunoslikni chuqurroq o'rganish va amaliyotda to'g'ri strategiyalarni qo'llash imkonini beradi. Shu tariqa badiiy tarjima nafaqat so'zlarni o'zgartirish emas, balki muallif dunyoqarashi va ijodiy ifodasini boshqa til muhitiga muvaffaqiyatli yetkazish san'ati hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, M. Tarjimashunoslik nazariyasi. – Toshkent, 2018.
2. Karimov, S. Badiiy matn tarjimasi. – Toshkent, 2020.
3. Islomova, N. Ekvivalentlik masalalari. – Samarqand, 2019.
4. Saidov, R. Tarjima san'ati va metodikasi. – Toshkent, 2021.
5. Toshpulatov, A. Stilistika va tarjima. – Buxoro, 2017.
6. Rahmonov, D. Adabiy tarjima nazariyasi. – Toshkent, 2016.
7. G'aniev, F. Badiiy tarjimada muallif uslubi. – Toshkent, 2019.